

Från spökskrivare till medförfattare

En av 1900-talets mest kända politiker, Winston Churchill, hade hjälp av en armé av researchfolk och spökskrivare då han åstadkom sitt stora historiska verk om andra världskriget, skriver Axel Odelberg i sin essä om spöskrivaryrket.

Ghostwriters kallas de på engelska, och termen får antas vara förlaga till den svenska termen spökskrivare, en lyckad direktöversättning som målande beskriver precis vad det handlar om, nämligen en person som skriver utan att synas.

Den motsvarande franska termen *neure* berättar inget om syssesättningens innebörd. Däremot beskriver den brutalt uppriktigt vilket otacksamt slutgöra spöskrivandet kan vara, i varje fall i Frankrike... Formodligen har den franska termen sitt ursprung i det specifikt franska förhållandet att varje politiker med självaktning bör ha publicerat en eller annan bok. Eftersom de flesta politiker varken har talangen eller tiden att skriva böcker anlitar de en skrivslav som mot betalning åstadkommer en bok som uppdragsgivaren tar åt sig hela aran av. Ett riktigt negerjobb.

En av 1900-talets mest kända politiker, Winston Churchill, hade hjälp av en armé av researchfolk och spökskrivare då han åstadkom sitt stora historiska verk om andra världskriget. Den insatsen renderade honom senare ett nobelpris i litteratur. Även sonen Randolph förfogade över en hel stab medhjälpare då han skrev sin stora biografi om pappa Winston. Staben avtackas ödmjukt i förordet men det är Randolph ensam som står som författare.

Dumas författarfabrik

Inte heller Alexandre Dumas, en av romankonstens stora gestalter och författare till klassiker som *Greven av Monte-Christo* och *De tre musketörerna*, kan tillskriva sig hela aran av sin framgång. Han hade flera medförfattare och hans samtid talade elakt om Dumas "författarfabrik".

Författarfabrik är möjligen också en adekvat benämning på den redaktion av skrivare och researchpersonal som den brittiske journalisten Anthony Sampson tagit hjälp av för att skriva sina uppmärksamade megareportage i bokform om oljan, apartheid och 80-talets stora ekonomiska klippare.

Den genomsnittliga spöskrivaren är dock inte arbetare i en författarfabrik utan ensam habil stilist, murvel eller författare, som engageras för att vara penna åt någon som har en historia att berätta men saknar förmågan att formulera sig i skrift. Sana finns det gott om vilket är en källa till huvudvärk för bokförlagens räkenskaper, eftersom marginalerna i bokbranschen är små och spöskrivaren höjer insatsen. Spöskrivaren är ju, i motsats till den författare som själv skriver sin bok, inte beredd till några ideella insatser. En spök-

skrivare skriver, i allmänhet, för att få ihop till mat och hyra.

Det innebär att en spöskrivare bok måste nå högre upplaga för att gå runt än en som skrivits av författaren själv. Omvänt uttryckt betyder det att risken att förlaget ska förlora pengar är större, utom i de fall där författaren är så angelägen om att det ska bli en bok att han eller hon själv står för spöskrivarkostnaderna.

Vill ställa skrivklåda

Det är en trend i bokbranschen att förlagen försöker lassa över en del kostnader och finansiering på författarna. Det avspeglar en sakt förändring av bokförlagens affärsidé från att mätta bokköparnas läshunger till att ställa författarnas skrivklåda. Men handlar det om kommersiellt potentia bokprojekt slantar förlagen naturligtvis upp vad det kostar att få en spöskrivare som kan förvandla idrottsstjärnans, sångartistens, skandalkändisens, spionens, olyckssoffrets eller näringslivsdirektörens story till en väl-disponerad och njutbar boktext.

Spöskrivande är inte precis någon genväg till kulturellt anseende. Snarare tvärtom eftersom det dessutom avslöjar ett i kulturella sammanhang oklädsamt intresse för pengar.

I den nordamerikanska bokvärlden, där upplagorna av naturliga skäl är större än i ett litet språkområde som det svenska och förlagsbranschen är betydligt mer kommersialiserad och professionellare än här, finns det folk som har spöskrivandet till yrke. De bästa spöskrivarna är efterfrågade och väl-betalda entreprenörer i andras berättelser. De är hårt uppbokade av förlagen och kan välja och vraka bland uppdragen. De har här agenter som tar in uppdragsförslagen och förhandlar villkoren med uppdragsgivarna.

Skrev megastora bästsäljare

För den bokläsande allmänheten är de anonyma men branschfolk håller nogna reda på deras namn. Den allra främste bland dem är också en av vår tids mest lästa författare. I sin skrivarkarvad har han snickrat till två megastora internationella bästsäljare. Den ena har sålt i storeksordningen en miljon ex bara i Sverige. Det är en upplaga som mångfaldigt överträffar vad svenska succéförfattare som Guillou och Herman Lindqvist lyckats nå med en enda titel.

Båda böckerna har filmats och blivit enorma kassapjäser. De har också blivit mycket omdebatterade och rejält utskälda av det svenska kulturretabellemangen. Ändå är hans namn fullständigt okänt, inte bara bland Sveriges bokläsande allmänhet utan också i hans hemland USA. Få är ens medvetna om att dessa två välkända boktitlar och

filmsuccéer har samma upphovsman.

Bara en liten krets förlagsfolk och litterära agenter känner till hans namn. De får i gengäld dollartecken i blicken då en ny bok av denne författare är på gång. Han heter William Hoffer och hans två megasäljare är Billy Hayes *Midnight Express* och Betty Mahmoodys *Inte utan min dotter*.

Midnight Express handlar om en amerikansk hippie som blir fast med knark i den turkiska tullen och hamnar i fängelse där han misshandlas och förtrycks av blodtörstiga turkiska plitlar och medfångar innan han slutligen lyckas fly ur fängelset och Turkiet. Grundstoryn i *Inte utan min dotter* är nästan identisk och kan sammanfattas så här: ensam oskuldsfull amerikanska hålls fången av grymma orientaler och gör många misslyckade försök att fly som straffar sig med ännu värre förtryck innan flykten till slut lyckas.

Det tycks som Hoffer har hittat några viktiga bästsäljare ingredienser. Visserligen är båda böckerna baserade på verkliga och dramatiska händelser vilket sätter naturliga gränser för författarens frihet att laborera med receptet men det är uppenbart att Hoffer har en intuitiv känsla för vad som skapar en säljande story.

Säljande vanmakt

Då *Inte utan min dotter* diskuteras i den politiskt alltid lika korrekta svenska kulturdebatten först slog debattörerna att förklaringen till framgångarna var att boken skamlöst väjade till publikens rasistiska fördomar. Jag tror att de har helt fel. Det som gjort båda böckerna till pyramidala säljsuccéer är snarare den situation av total övergivenhet och vanmakt som huvudpersonen i båda böckerna hamnar i.

De står fullständigt ensamma och hänvisade till sig själva i en alltigenom fientlig och försattlig omgivning, utan möjlighet att komma i kontakt med någon som skulle kunna hjälpa. Den situationen ger möjlighet till säljande identifikation ty så har nästan alla människor någon känt sig, åtminstone i mardrömmarnas värld. De rasistiska inslagen, om man nu kan tala om såna, har inget egenvärde i historierna. De tjänar bara som tack-samma berättarekniska verktyg i författarens strävan att förstärka intrycket av huvudpersonens totala utanförskap och utsatthet.

Det är ingen slump att Hoffer spöskrivit både *Midnight Express* och *Inte utan min dotter*. Betty Mahmoodys bad att få William Hoffer som medförfattare till *Inte utan min dotter* för att han hade spöskrivit *Midnight Express*, berättade han för mig för mig då jag efter en styv journalistisk research lyckades komma över hans telefonnummer och adress i Washington DC. Hoffer är inte den som dras till offentligheten vilket möjligen är en tillgång för en spöskrivare.

Jag ringde honom från mitt hotell i New York för att göra upp om tid för ett sammanträffande, intervju och fotografiering. Jag skulle ta tåget till Washington samma eftermiddag och hade natt-

Låt andra skriva. Krigskorrespondenten, nobelpristagaren m Winston Churchill gjorde som andra bästsäljande författare: anlitate spöskrivare. Sonen Randolph gjorde likadant när han i sin tur skrev faderns biografi.

kvarter ordnat men han avböjde bestämt ett personligt sammanträffande. Ville jag intervjua honom fick jag sköta det på telefon.

Du förstår, vi är familjefolk och ensamvargar. Vi undviker offentligheten, speciellt min fru. Vi vill inte bli igenkända på gatan, förklarade han och berättade att han föddes 1948 i en arbetarfamilj och att han har en fil kand från Columbia Union College. En av hans lärare tände författardrömmen hos honom och han tog en sån där kurs i *creative writing*. I slutet av 60-talet började han frilansa som journalist och 1975 spöskrev han sin första bok. Den hette *In the Act* och handlade om en detektiv som specialiserat sig på att avslöja och belägga äktenskapsbrott.

Bok om Kurt Waldheim

Till de böcker han spöskrivit sedan dess hör, förutom succéerna *Midnight Express* och *Inte utan min dotter*, bland annat en hygglig säljare om fartygskatastrofen då Svenska Amerikalinjens passagefartyg Stockholm kolliderade med italienska Andrea Doria, och en om den förre österrikiske presidenten och generalsekretären i FN Kurt Waldheims naziförflutna.

Hoffer är gift sedan ett femton-tal år och har fyra barn. Hustrun heter Marilyn och deltar också i spöskrivandet. Hon utmejslar karaktärerna medan han sköter berättartekniken.

Sedan framgången med Mahmoodys bok översvämmas de av uppdragserbjudanden. De kan välja *stories* fritt och saklost sälla bort sånt de inte frestas av. Till den senare kategorin hörde Betty Mahmoodys uppföljare till *Inte utan min dotter*.

"Vi vill inte fastna i någon genre", förklarade Hoffer innan han avslutade samtalet med ett spöskrivarens visionära credo: "Någonstans därute i världen pågår i denna stund en spännande händelse, som blir en bra story på bokdiskarna om ett par år."

Så talar ett spöskrivarepar. Ett sätt att höja spöskrivna böckers kommersiella potential kan

vara att välja en etablerad och känd författare som spöskrivare, eller medförfattare om man så vill, eftersom det ju i det fallet inte längre handlar om att skriva utan att synas utan istället att skriva så det syns. Det kan skapa en spänningsladdad personkombination som i bästa fall gör ett plus ett till mer än två.

Om det går att få någon etablerad författare att ställa upp alltså. Spöskrivande är inte precis någon genväg till kulturellt anseende. Snarare tvärtom eftersom det dessutom avslöjar ett i kulturella sammanhang oklädsamt intresse för pengar.

De bästa spöskrivarna är efterfrågade entreprenörer i andras berättelser. De är hårt uppbokade av förlagen och kan välja och vraka bland uppdragen.

Möjligen kan man i höstens svenska bokutgivning ändå spåra början till en förändring i etablerade författarens syn på spöskrivandet. En av säsongens mest uppmärksammade boktitlar, Lill Babs memoarer, är nämligen en spöskrivareprodukt, och spöskrivaren är inte vem som helst utan författarhalvkändisen Anna Wahlgren som jämsides med Lill Babs-boken också kommit ut med ett alldeles eget memoarliknande verk i höst.

Därtill kommer att en annan av höstens uppmärksammade böcker, spionen Berglings memoarer, faktiskt enligt de ursprungliga planerna skulle ha spöskrivits av Jan Guillou. Av olika skäl blev det inte så men det faktum att Guillou tog uppdraget även om han senare hoppade av, och att Wahlgren lånade penna åt Lill-Babs, är kanske tecken på att spöskrivandets sociala värde håller på att revalveras; att spöskrivaren är på väg att promoveras till medförfattare.

AXEL ODELBERG